

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय परिचय

वा. क्र. ३१५४

म. ग्रं. सं. ठाणे

विषय

परिचय

संग्रहालय क्रमांक

१२९

लेखक

पुस्तकाचे नांव

लेखकांचे ह्यांचा

परिचय

सन

१९५०

१२९

परिचय

म. ग्रं. सं. ठाणे

चरित्र
वा. क्र. ११५४

२२

२२

पुस्तक पहिलें.
तेलेंमेकस् त्याचा वृत्तांत.

३

□

तेलेमेकस त्याचा वृत्तांत.

ग्रंथाची संगति.

ग्रीसदेशाच्या समीपभागीं इथाका ह्मणोन एक द्वीप आहे. तेथें युलिसेस् ह्यानामेंकरून राजा झाला. तो मोठा वक्ता व चतुर होता. त्यानें त्रायनगरच्या लढाईत आपल्या ग्रीक लोकांस फार साहाय्य करून कीर्ति मिळविली. ती लढाई समाप्त झाल्यावर तो स्वदेशास परत जात होता, तेव्हां मार्गांत त्याला एक द्वीप लागले, त्याचें नांव ओजि-ज्या असें होतें. तेथें क्यालिप्सो नामक देवता राज्य करीत होती. ती, ह्या राजाचें सौंदर्य आणि गुण पाहून फार मोहित झाली; व त्याजबराबर तिनें कित्येक दिवसपर्यंत अनेक विलास भोगिले. पुढें तो तेथून जाऊं लागला त्याकाळीं, तूं एथें राहाशील तर मीं तुला मजप्रमाणें अमर करीन; आणि मग आपण उभयतां एकत्र राहून अनंतकाळपर्यंत उत्कृष्ट सुखाचा उपभोग करूं, याप्रमाणें, त्यानें आपल्यापासून जाऊंनये ह्मणोन तिनें त्यांस बहुत प्रकारें सांगितलें, परंतु त्यास न मानितां तो त्या द्वीपांतून गेला. तेव्हां मार्गांत वादळ झाल्यामुळे त्याला स्वदेशास जाऊंन पोचण्यास फार दिवस लागले. इकडे इथाकाद्वीपांत, राजा यत नाही असें पाहून, त्याचे शत्रू आपल्यास राज्यपद प्राप्त व्हावें ह्मणोन त्याची स्त्री पेनिलोपे यानामेंकरून होती, तिला बायको करण्याविषयीं यत्न करूं लागले. त्यावरून त्याचा पुत्र तेलेमेकस नामें होता, तो, त्रायनगरच्या लढाईतून परत आलेल्या राजांकडेस जाऊन आपल्या बापाचा शोध करावा ह्मणोन पैलस आणि लासिडीमन एथें गेला. तेथें त्याचा शोध लागला नाही. परंतु प्रति-

()

कूळ वायूच्या योगें त्याचें जहाज सिसिलीद्वीपास लागलें, असें वर्तमान ऐकून तेलेमेकस् हा तिकडे जावयांस झाला. तेसमयीं, मेन्तर ल्हाणोन त्याचा शिक्षक होता, त्याचें रूप धारण करून मिनर्वा देवीनें त्याचा निषेध केला; तरी तो ऐकेना; तेव्हां तो व मायिक मेन्तर असे दोघेही सिसिलीद्वीपास गेले. तेथून कांहीं कारणामुळें त्यांस इजिप्तदेशास जावें लागलें. इजिप्त एथून परत येत असतां मार्गांत त्यांचें गलबत खडकावर आपटून फुटलें. तेव्हां त्यांनीं गलबताची डोलकाठी तोडून तिचा आश्रय केला. तें लांकूड वाऱ्याचे योगें लोटत लोटत जाऊन ओजिज्या द्वीपाच्या तीरास लागलें; तेव्हां ते उभयतां कांठावर आले त्याद्वीपांत क्यालिप्सो देवता युलिसेस् राजाचा विरह झाल्यामुळें शोकग्रस्त झाली होती; तिची व त्यांची भेट होऊन ती त्यांस आपल्या राहवयाच्या गुहेंत घेऊन गेली.

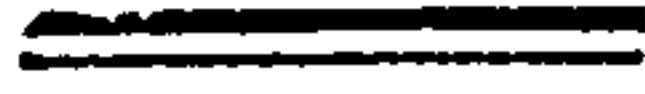
असा ह्या ग्रंथाचा संदर्भ वाचणारांस समजावा ल्हाणोन ही संगति लिहिली आहे. क्यालिप्सोदेवता व तेले मेकस् ह्यांचें जें संभाषण झालें तें आणि त्या नंतर ज्या गोष्टी घडल्या त्या, पुढील ग्रंथांत वर्णिल्या आहेत.

चवदावा लूई ल्हाणोन फ्रान्स देशीं राजा झाला. त्याच्या पुत्राचा शिक्षक आर्चबिशप फेनेलोन यानांवें करून एक मोठा विद्वान् व ज्ञानी गृहस्थ होता. त्यानें आपला शिष्य जो राजपुत्र त्यास सुनीति आणि प्रामाणिकपणा हे गुण लागावे; तसेंच, बाप जसा लेंकराचें पालन करितो तसें राजानें प्रीतिपूर्वक व यथान्याय प्रजेचें संरक्षण करावें व देशांत समृद्धि होऊन लोकांची सुधारणूक व्हावी, ल्हाणोन व्यापारास स्वतंत्रता आणि विधेस उत्तेजन द्यावें, इत्यादि राज्यनीतीचें त्यास ज्ञान व्हावें ल्हाणोन हा रसाळ ग्रंथ फ्रेंच भाषेंत रचिला. तो जान् हाक्स्वर्थ नामक

()

साहेबानें इंग्रजी भाषेंत उतरला; आणि इंग्रजी वरून सांप्रत त्याचें मराठी भाषांतर चालविलें आहे. ह्या ग्रंथाचे चौवीस भाग आहेत. त्यांस प्रत्येकीं पुस्तक असें म्हटलें आहे.

ग्रंथांत मध्येंमध्ये ग्रीक लोकांच्या देवांची, व प्राचीन काळां झालेले विख्यात राजे व नामांकित पुरुष, देश, नगरे, इत्यादिकांची नांवे आणि अवघड शब्द आले आहेत; त्यांचा बोध व्हावा म्हणोन ग्रंथाच्या शेवटीं त्यांची याद अकारादिवर्ण क्रमानें लिहून समजून पडायोजोगा त्यांचा अर्थ लिहिण्यांत येईल.

पुस्तक पहिलें.

ह्यांतील विषय.

मेन्तर ह्याच्या रूपानें मिनर्वादेवी तेलमेकस् ह्यास घेऊन जाते. तेलमेकस् ह्याचें गलबत फुटल्यावर तो क्यालिप्सोदेवतेच्या द्वीपांत उतरतो. ती देवता अद्यापि युलिसेस् राजा गेला ह्मणोन शोक करीत होती, ती त्याची प्रसन्नतेनें भेट घेत. त्याजविषयीं तिचें चित्त सप्रेम होऊन, ती त्यास अमरत्व देऊं लागते; आणि त्याचा वृत्तांत विचारिते. त्यावरून, पैलस आणि लासिडीमन एथें त्यानें जलप्रवास केला तो; सिसिलीद्वीपाच्या कांठीं त्याचें गलबत फुटलें तें; आन्खिसेस् ह्याच्या पितरांस बळी जाण्याचें संकट प्राप्त झालें होतें तें; रानटी लोकांनीं असेस्तेस् राजावर चाल केली, तेव्हां तो व मेन्तर ह्यांनीं त्यास मदत केली ती; त्या राजाची कृतज्ञता, त्यानें आपल्या सेवे बदल बक्षिस ह्मणोन एक ताथर नगरचें गलबत त्यांना स्वदेशास जाण्याकरितां दिलें तें; इतकें वर्तमान तो तिला निवेदन करितो.

०. युलिसेस् राजा गेल्यामुळें, क्यालिप्सोदेवतेला जो शोक झाला त्याची शांति कोणत्याही गोष्टीनें होईना. ती ह्मणूं लागली कीं, मीं अमर तरी कशास आहे? अहाहा! दुःख, निराशा, क्लेश, हेंच पहायास मीं राहिलें! ह्या प्रमाणें ती खेद करूं लागली. ती ज्या गुहेंत होती तेथें तिच्या शब्दांचा प्रतिध्वनि पूर्वीप्रमाणें उठेनासा झाला. तिच्या दासी अप्सरांसारख्या होत्या, त्या भयभीत होऊन मुकाट्यानें दुरून दुरून तिची सेवा करूं लागल्या. तिच्या द्वीपांत सर्वका-

तेलेमेकस् ह्याचा वृत्तांत.

ळ वसंत ऋतूचा भर होता; त्या द्वीपाच्या तीरावर ती एकटी-
च वेळोवेळ भटकत फिरू लागली; तेव्हां भोंवतालच्या पदा-
थांची शोभा पाहून तिचें दुःख उणें व्हावें, तें न होता उलटें
युलिसेस् राजाविषयीं फारच मनांत येऊन तें अधिक अधिक
होऊं लागलें, कांकीं, तो पूर्वीं वारंवार तिजबरावर फिरायास
जात होता. केव्हां केव्हां ती समुद्रतीरावर तटस्थ उभी रा-
ही; आणि त्या वीराची नौका लहान दिसतां दिसतां शेवटीं
जेथें अगदीं दिसेनासी झाली, त्या क्षितिज स्थळाकडेस
तिची दृष्टि गेली ह्मणजे तिच्या नेत्रांतून अश्रूंचे पूर वाहूं
लागत. एखादिवशीं ती देवता ह्या ठिकाणीं आली असतां,
खडकावर अपटून फुटलेलें असें एक गलबत अवचित तिच्या
दृष्टीस पडलें, तें पाहून तीस आश्चर्य वाटलें. त्या गलबता-
वरील मोडलेलीं बाकें आणि वल्हीं ह्यांचीं वाळूवर जिकडे
तिकडे दाणादाण झाली होती. आणि सुकाणू, डोलकाठी,
व कांहीं दारखंडें, अशीं समुद्राच्या कांठीं पाण्यावर तरत
होतीं. हें पहात आहे इतक्यांत, दूर दोघे पुरुष होते त्यां-
कडेस हिची दृष्टि गेली. त्या दोघांतून एक ह्यातारा होता व
दुसरा तरुण होता. हा दुसरा पुरुष अगदीं युलिसेस्
राजाप्रमाणें असून, त्याच्यासारखा दयाळू व प्रौढही होता.
त्याच्या शरीराची उंची तेव्हाडीच आणि मुखचर्याही त्याच्या-
चसारिखी राजशोभायुक्त होती. हा तेलेमेकस् आहे,
असें तिनें लागलेच जाणिलें, परंतु त्याचा सोबती कोण आ-
हे, हें जाणण्याविषयीं, ती देवता होती तरी तिचें ज्ञान
चाललें नाहीं. कांकीं, पाहिजे ती गोष्ट क्षुद्र देवतांपासून
गुप्त ठेवण्याविषयीं श्रेष्ठ देवतांसच शक्ति आहे. आतां
मिनर्वादेवी मेन्तर ह्याच्या रूपानें तेलेमेकस् ह्याजबरावर
आली, परंतु ही गोष्ट क्यालिप्सोदेवतेस कळूं नये असें
हिच्या मनांत होतें. हें गलबत फुटलें ह्मणोन युलिसेस-

राजा आपल्या मुलाच्या रूपाने तरी मला पुनः प्राप्त झाला असें तिला वाटलें; ह्यास्तव गलबत फुटून नाश झाला होता तरी त्यापासून तिला आनंदच झाला. आणि जसें आपण त्यास वळखिलेंच नाहीं असें दाखवून ल्पणते “ अरे ह्या द्वीपांत येण्याविषयीं त्वां कसें धारिष्ठ केलें ? जो आज्ञा घेतल्यावांचून धिट्टाईनें माझ्या राज्यांत येतो, त्याची सुटका शिक्षा भोगिल्याविना एथून कधींही व्हावयाची नाही, हें तुला ठाऊक नाहीं कीं काय ? ” तिच्या पोटांत हर्ष मावत नव्हता, तो त्यास समजू देऊं नये ह्या आशेनें, तिनें असें उग्र भाषण करून त्यास भय दाखविलें. तेलेमेकस ह्यानें उत्तर केलें कीं, “ तूं कोणी तरी देवता आहेस, अथवा देवतेसारिखें रूप असूनही कोणी मानुषी आहेस खरी; परंतु कोणी एक्या पुत्राने आपल्या बापाच्या शोधाकरितां समुद्र आणि वायु ह्यांच्या स्वाधीन आपला जीव केला, व शेवटीं ह्या खडकावर त्यांचें गलबत फुटून नाश झाला; असा त्यावर प्रसंग गजरला तो पाहून तुझ्या अंतःकरणास कांहींच द्रव येत नाहीं हें काय. ? ” देवतेनें त्यास विचारिलें, “ ज्याचा शोध तूं सांप्रत करीत आहेस, तो तुझा बाप कोणता बरे ? ” तेलेमेकस ह्यानें उत्तर केलें कीं, “ ज्या राजांनीं एकत्र होऊन दहावर्षपर्यंत द्राघनामकनगरास वेढा घातला, व शेवटीं त्याची राखकरून टाकिली, त्यांमधलाच तो एक राजा आहे, त्याचें नांव युलिसेस. हें नांव साऱ्या ग्रीसदेश भर वर काय, परंतु एशियाखंडाच्या सरहद्दीपर्यंत देखील, त्याच्या पराक्रमाने व विशेषेकरून त्याच्या चातुर्यानें प्रसिद्ध झालें आहे. जेथील वाऱ्यांपुढे कोणाची शक्ति चालत नाही, व जेथील संकटे टाळण्याविषयीं कोणाचें चातुर्य चालत नाही, अशा महासागरांमध्ये तो बलवान् व चतुर राजा भ्रमण करीत आहे. तो जवळ आला ल्पणजे त्याचा देश दूरदूर

पळतो असें दिसतें. त्याच्या बायकोचें नांव पेनिलोपी ती इथाका द्वीपांत आहे, तिला तो परत येईल अशी आशा राहिली नाही. आणि माझीही तशीच निराशा झाली आहे, तथापि त्यानें जीं जीं संकटे भोगिलीं तीं तीं भोगून प्रत्येक समुद्रतीरीं मी त्याचा शोध करित आहे. मी त्यास धुंडितों खरा, पण हयहय ! कदाचित् तो समुद्रांत गडप झाला असला तर पुनः कधीं दृष्टीस पडायचा नाही ! हे देवते, आमचें दुःख पाहून तुला दया येऊंदे. आणि कर्म गतीनें तो जीवत आहे किंवा मरण पावला, हें तुला ठाऊक असलें तर, त्याचा पुत्र जो मी तेलेमेकस् ह्यास तें कृपा करून सांग. ”

अशी वक्तृत्वाची शक्ति, अशी चातुर्याची परिपक्वता, आणि अशी तारुण्याची टवटवी, हीं पाहून क्यालिप्सो-देवतेचें हृदय आश्चर्य आणि करुणा, झांकडून परिपूर्ण झालें. ती त्याजकडे एकाग्रचित्तानें अवलोकन करूं लागली; तथापि तिच्या नेत्रांची तृप्ति झाली नाही. तेव्हां कांहीं वेळ पर्यंत स्तब्ध राहून ती शेवटीं बोलिली, हे तेलेमेकस्, चल आतां मी तुला तुझ्या बापाची कथा सांगतें; परंतु ती गोष्ट लांब आहे, व तुझा आतां विश्रांति घेण्याचा समय झाला, कारण श्रमामुळें तूं थकून गेला आहेस, तर आतां विसावा घेतल्यानें पुनः हुशार होशील. मी आपल्या घरीं तुला पुत्राप्रमाणें ठेवीन. ह्या निर्जन ठिकाणीं तुझ्या योगानें मला सुख होईल; आणि जर तूं बुद्धिपूर्वक दुःखी नसलास तर माझ्यापासून ही तुला सुख होईल.

तेलेमेकस् हा तिच्या मागे गेला त्याकाळीं तिच्या भोंवतीं देवदूतींचा मेळा होता. आणि अरण्यांत एकाद्या मोठ्या वृक्षाचें अग्र जसें भोंवतालच्या सर्व झाडांहून उंच दिसतें, त्याप्रमाणें क्यालिप्सोदेवता आपल्या शरीराच्या उंचप-

तेलेमेकस ह्याचा वृत्तांत.

षामुळें त्या समुदायांतून भिन्न दिसत होती. तिच्या लाव-
ण्याची शोभा; लांब व घोळदार असा तिचा झगा होता,
त्याचा गहिरा जांबळी रंग; सहज लीलेनें मागें बांधलेला
वेणीचा खुबीदार बुचडा; व सौम्य आणि तेजःपुंज अशी
तिची दृष्टि; हीं पाहून तो चकित झाला. मेन्तर हा मर्या-
दनें कांहीं नबोलतां खालच्या मानेनें तेलेमेकस ह्याचा मा-
गें गेला. जेव्हां ते त्या गुहेच्या तोंडापाशीं आले, तेव्हां तेथील
सर्व पदार्थ जंगली आणि साथे असे असतां ही ते दृष्टीस मो-
हपाडणारे होते, असें पाहून तेलेमेकस ह्यास आश्चर्य वाटलें.
तेथें सोनें रुपें किंवा संगमरवरीपाषाण; शृंगारलेले खांब, चित्रे,
व मूर्ति हें कांहींच नव्हतें खरें; परंतु, त्या गुहेमध्ये खडकांत
कोरलेले असे कित्येक घुमट होते; शिपा व खडे ह्यांकडून
आढें सुशोभित केले होते; बुट्टीदार कापडाच्या ऐवजीं तेथें
एक कोंवळा द्राक्षीवेल फार उफाड्यानें वाढला होता.
त्याचे फांटे चोर्हीकडे सारखे पसरले होते. शीतळ
वायूच्या लपेटनें तेथें सूर्याची उष्णता सौम्य झाली होती.
आणि गुल मखमाल वगैरे फुलझाडांच्या बनांमधून ओहोळ
वाहात होते, त्यांचा झुळझुळ असा सुखकर शब्द होत होता.
आणि त्या ओहोळामध्ये असंख्य डोह होते; त्यांचें पाणी
स्फटिकासारखें निर्मळ, व स्वच्छ होते. जी हिरवीं सतरंजी
स्वभावेकरून त्या गुहेच्या भोंवतीं पसरली होती ती सहस्रा-
वधि फुलांनीं सुशोभित झाली होती. त्या गुहेपासून जव-
ळच एक अरण्य होतें, त्यांतील झाडांस अतिसुगंध फुलांचे
बार प्रति ऋतूंत येत होते; तसांच सोनेरीं फळेही त्यांस येत
होतीं. त्या वनांत सूर्याच्या किरणांचा ही प्रवेश होत नव्ह-
ता, त्या योगानें जवळच्या कुरणास फारच शोभा आली
होती; कांकी, छाया आणि प्रकाश ह्यांचे सांनिध्य झाल्या-
मुळें चमत्कार दिसत होता. ह्या वनांत पक्ष्यांचें गायन आ-

णि पाण्याचा धबधबा हीं मात्र कार्नीं पडत होतीं. तें पाणी कड्यावरून खालीं पडून त्याचा फेंस उफळत होता, नंतर त्याचा लहानसा ओहोळ जमून तें कुरणांतून वेगानें वाहात जात होतें.

क्यालिप्सोदेवतेची गुहा एक्या डोंगराच्या उतरणीवर होती; तेथून समुद्र दृष्टीस पडत होता; तो कधीं कधीं सपाट, शांत, आणि स्वच्छ, असा असे, व कधीं कधीं त्यांत पर्वतासारख्या लाटा उचलून त्या मोठ्या वेगानें कांठावर आपटून फुटत होत्या. दुसऱ्या बाजूस एक नदी होती, तिजमध्ये बहुत द्वीपे होतीं तीं फुलानीं भरलेले जंबीर वृक्ष व मेघमंडळास ज्यांचीं अग्नें स्पर्श करीत होतीं, असे हिंवर वृक्ष ह्यांनीं वेष्टिलेलीं होतीं. ज्या ओहोळांकडून तीं द्वीपे झालीं होतीं, ते ओहोळ मैदानांतून कौतुकानें इकडे तिकडे भ्रमण करिताहेतसे दिसत होते. कांकीं, कित्येकांत निर्मळ लाटा उचलत होत्या, ते मोठा शब्द करीत वेगानें चालले होते. कित्येक अगदीं शब्द न करितां इतके मंद चालत होते कीं ते चालताहेत कीं नाहीं, हेंही समजत नव्हतें. आणि दुसरे तर आपल्या मूळ ठिकाणापासून मातक्यानें उत्पन्न व्हावें, व आपण ज्या दिव्य प्रदेशांतून वाहातो तो प्रदेश सोडून जाऊं नये, अशा इच्छेनेंच जाणों ते मोठा फेरा घेऊन मागे फिरले होते. पलीकडील डोंगराच्या व पर्वत ह्यांवर जांबळी रंगाचा धूर होता, त्यांत त्यांचीं शिखरें गडून गेलीं होतीं, त्यामुळे त्यांचे आकार रमणीय व विशाल, अशा मेघांसारखे होऊन तेंणेंकरून क्षितिजस्थळ पालटून गेलें होतें. जवळचे पर्वत द्राक्षीच्या वेलींनीं वेढलेले होते; त्यावेलींच्या फांद्या एकमेकांत गुंतून वेलबुटी सारख्या लोंबत होत्या. उत्कृष्ट जांबळी रंगातही मागे टाकणारें असें द्राक्षांचें तेज होतें. आणि तीं इतकीं भरपूर होतीं कीं, पानांच्या आड तीं झांकलीं जात

नव्हती, आणि त्यांच्या भाराने फांद्या लवून गेल्या होत्या. अंजीर, दाळिंब, आंबे इत्यादिकांची असंख्य झाडे मैदानभर लागून गेली होती, त्यामुळे, ज्यांत अनेक तऱ्हेचे वृक्ष आहेत, व जो फार विस्तीर्ण आहे, अशा एक्या बागासारिखी त्या देशाची रचना दिसत होती.

झाममाणे कथालिप्सोदेवतनें तेलमेकस् ह्यास बहुत रमणीय पदार्थ दाखवून त्यास निरोप दिला; तेव्हां ती त्यास ह्मणाली, “ आतां जा आणि विश्रांति घे; तुझीं वस्त्रे भिजलीं आहेत, तीं सोडून दुसरीं धारण कर; विश्रांती घेतल्यावर मी तुझी भेट घेईन, आणि अशा गोष्टी सांगेन कीं, ज्या कानाला गोड लागतील इतकेच नाहीं तर तुझ्या त्दयासही द्रव उत्पन्न करतील.” नंतर तिच्या खोलीच्या शेजारी, त्यागुहेत अगदीं एकांताची अशी एक खोली होती. त्याखोलींत तिनें त्यास मित्रासह जावयास सांगितलें. तेथें चंदनाचे तुकडे पेटवून तिच्या दूतीनीं पूर्वींच अग्नि करून ठेविला होता, त्यायोगानें तें स्थळ सुवासित झालें होतें; आणि नव्या पाहुण्यांकरितां दुसरीं वस्त्रेही त्यांनीं आणून ठेविली होती. पांढराफेक असा उत्कृष्ट लोंकरीचा पडदा आणि भरगची किनखापाचा जांबळी झगा, हीं मजकरितां ठेविलीं आहेत हे पाहून, तरुणांस सुलभ जो हर्ष, तो तेलमेकस् ह्यास होऊन हा माझा पोषाक फारच उमदा आहे असें त्यास वाटूं लागलें.

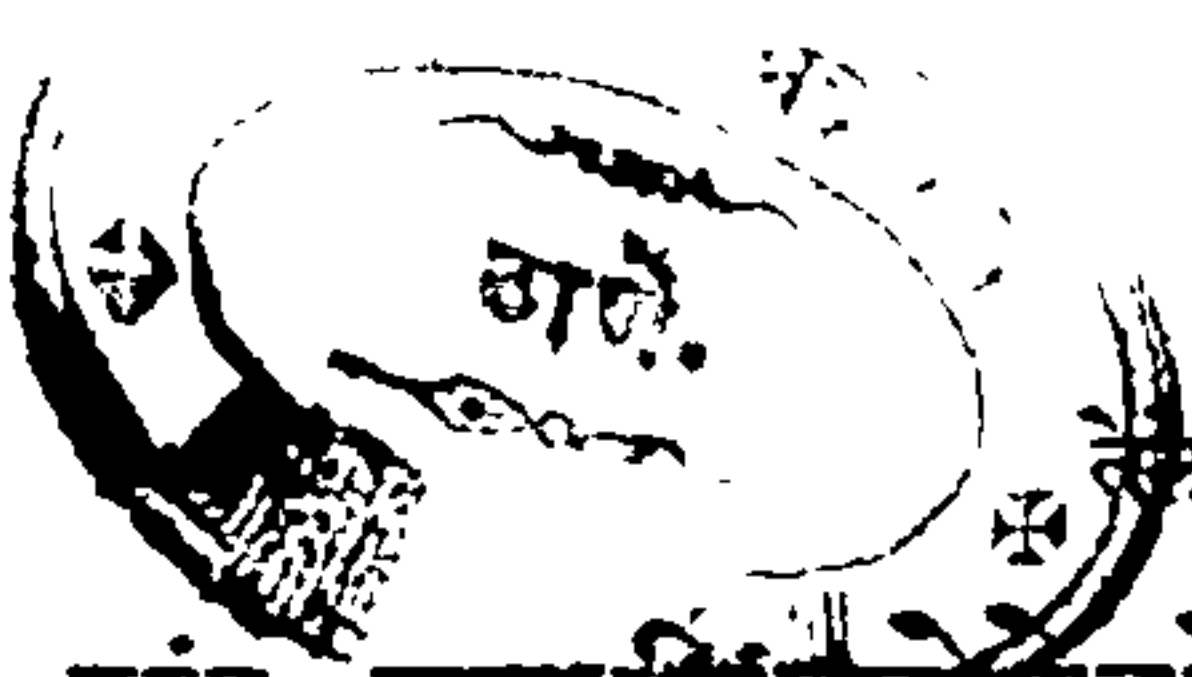
मेन्तर ह्यानें त्याच्या मनाचा हलकेपणा पाहून तो त्यास दूषण ठेऊन ह्मणतो, “ हे तेलमेकस् असले विचार चुलिसेस राजाच्या पुत्रास योग्य आहेत काय ? आपल्या बापाचे गुण संपादन करण्याविषयीं आणि दैवाच्या विपरीत गतीस तुच्छ मानण्याविषयीं यत्न कर. आपलें शरीर शुंगारण्याविषयीं ज्या तरुण पुरुषांस स्त्रियांप्रमाणें आवड असते,

त्यानें चातुर्य व महत्व ह्याविषयींचें सर्व हक्क सोडिले असें जाणावें. त्याच पुरुषांस प्रतिष्ठा योग्य आहे, जे सुखाचा तिरस्कार करून दुःख सोसायास धैर्य करितात. ”

तेलेमेकस ह्यानें श्वासोच्छ्वास टाकून उत्तर केले, कीं, “विषयवासना आणि स्त्रैणस्वभाव ह्यांच्या पाशांत मला सांपडूं द्यावें त्यापेक्षां देवांनीं माझा संहार करावा हें बरें ! नाही, अशक्त करणाऱ्या व अप्रतिष्ठित अशा सुखास भुलून घुलिसेसराजाचा पुत्र वाईट मार्गांत कधीं शिरणार नाही; परंतु देवलोक किती दयाळू आहे, पहा कीं, गलबत फुटून आपण निराश्रित झालों असतां त्यानें आपल्यास ही देवता किंवा मानुषी, हिजकडे पाठविलें; तिनें आपल्यावर उपकारांच्या राशी केल्या. ” मन्तर ह्यानें उत्तर केले कीं; संभाळ, नाहीतर हिचे डावपेंच तुझ्या नाशास कारण होतील. ज्या खडकावर अपटून आपलें गलबत फुटलें, त्यापेक्षां हिची कृत्रिमी गोडगोड भाषणें, ह्याचें अधिक भय बाळग. कारण जहाज फुटणें व मरणें ह्यांपेक्षां, ज्याच्यायोगें सदाचाराचा हळूहळू लोप होता, तें सुख फार भयंकर होय. ती ज्या गोष्टी सांगेल त्या खऱ्या मानूं नको. ताहण्याची गुरमी असली ह्मणजे पाहिजे तें स्वतःसिद्ध करूं असें मनुष्यास वाटतें, आणि जरी सामर्थ्य नसतें तरी सर्व प्रसंगावर अम्मल चालविण्याची मला शक्ति आहे असें तो मानितो. संकटाच्या कचाटांत सांपडला तरी त्यापासून आपला बचाव होईल असें त्यास वाटतें. कपटी लोकांचें बालणें तो विश्वासानें ऐकतो. असो, कथालिप्सोदेवतेचें वाक्चातुर्य मनास माहितकरून कुमार्गास लावणारें आहे, त्याविषयीं तूं सावध राहा. जसा एकादा सर्प फुलांमध्ये गुप्त राहून त्यांजखाळून घेतो तसें तें आहे, तर त्यांत जें विष गुप्त आहे

त्याचें भय धर ! तूं आपले स्वतांवर विश्वास ठेऊं नको; तर माझ्या उपदेशांवर मुकाढ्यानें भरवंसा ठेव.

नंतर क्यालिप्सोदेवता त्यांची वाढ पाहत बसली होती तिजकडेस ते गेले. तेव्हां तिच्या दासींनीं शुभ्र वस्त्रें; धारण करून व वेण्या गुंफून, त्यांजुढें जेवण आणून ठेविलें. तें अगदीं साधें आणि त्यांनीं आपल्या जाळ्यांत धरलेल्या किंवा पारधींत मारून आणिलेल्या पदार्थांचेंच केवळ केलें होतें, तथापि तें अत्यंत रुचिकर झालें होतें; व उत्तम रीतीनें वाढिलें होतें. अमृतापेक्षांही मधुर असें मद्य रुप्याचा पात्रांतून, फुलांचा माळांनीं युक्त अशा सोन्याचा प्याल्यांत वाढिलें होतें. आणि वसंत व ग्रीष्म ह्या ऋतूंत उत्पन्न होणारीं नाना जातीचीं फळें, ह्यांचा डाल्या भरून ठेविल्या होत्या. ह्याप्रकारें जेवण होत असतां तिच्या दासी पैकीं चौघी जणींनीं गायनास प्रारंभ केला. पहिल्यानें देव आणि दैत्य ह्यांमध्ये जी लढाई झाली ती गाडली; नंतर जुपिटर व सिमिले ह्यांची परस्परांविषयींचीं आसक्ति वाक्ये ह्यांचें जन्म व वृद्ध झालेला सिलेन ह्याचा हाता खालीं त्याचा विद्याभ्यास; हेस् परिडिस ह्यांच्या बागांत गोळा केलेल्या सुवर्णाचा फळांकडून अटलांटा हिनें हिपो मेनेस राजास ज्या धावण्याचा पैजेंत जिंकिलें होतें ती पैज; ह्या गोष्टी गाडल्या. त्रायरगच्या लढाया शेवटाकरितां ठेविल्या होत्या. मोठ्या अतिशयोक्ती करून युलिसेस् राजाचे पराक्रम व चातुर्य ह्यांचें वर्णन केलें. त्याकाळीं ल्कोथो ह्यांनामकंरून एक मुख्य दूती होती, तिनें आपल्या विण्याचा नाद त्या गायकमंडळीच्या सुस्वर शब्दां-स मिळविला. जेव्हां तेलेमेकस् ह्यानें आपल्या बापाचें नांव ऐकिलें तेव्हां त्याच्या नेत्रांतून अश्रू निघून गाळांवर पडूं लागले, त्यायोगानें त्याच्या सौंदर्यास फारच शोभा आली;

तेलेमेकस् ह्याचा वृत्तांत.

परंतु क्युलिसेम् देवतेस समजलें कीं, हें ह्याच्या मनांस फारच लागलें, आणि त्यामुळें त्यानें खाणेंही सांडिलें; तेव्हां तिनें आपल्या दूर्तीस खूण केली त्यावरून त्यांनीं लागलाच तो विषय बदलून, सेन्तर लोक ह्यांची लापिथे ह्याजबराचर लढाई झाली ती व अर्फीयस् नामें कवि आपली स्त्री युरिडिसे इजला अधोलोकाहून परत आणण्याकरितां खालीं गेला, ह्याविषयीं गायन चालविलें.

भाजन झाल्यावर क्युलिसेम् देवतेनें तेलेमेकस् ह्यास एकीकडे नेऊन त्याशीं भाषण केलें तें असें, “ हे थोर युलिसेम् राजाच्या पुत्रा, किती ममतेनें मीं तुला ठेवून घेतलें आहे, हें तूं पाहात आहेस; मी अमर आहे असें जाण, मनुष्यानें ह्या द्वीपांत पाय ठेविला तर त्यास शिक्षा झाल्यावांचून राहायाची नाही. जर तुझ्या विपत्तींशिवाय दुसऱ्याच गोष्टीनें माझ्या चित्तास द्रव आला नसता, तर तुझें गलबत फुटलेलें पाहूनही माझा रागशांत नसता. तुझ्या बापावर माझी अशीच कृपा होती; परंतु हय हय ! हित कसें साधून घ्यावें हें त्यास ठाऊक नव्हतें. मीं त्यास एथें फार दिवस राहून घेतलें होतें. आणि मजबरोबर तो सदोदित अमर होऊन राहिला असता; परंतु आपल्या दरिद्री बेढास परत जाण्याची त्यास फारच उत्कंठा लागली, त्यामुळें उत्कृष्ट सुखाच्या आशेविषयीं ती केवळ अंध होऊन गेला. इथाका बेढाकरितां त्यानें काय गर्माविलें हें तूं पाहातच आहेस. त्या देशास तर त्याचें आतां कधीं जाणें व्हायाचें नाही. मला सोडायचा निश्चय करून तो निघून गेला; परंतु त्या अन्यायाचा सूड वाढव्यानें घेतला. ज्या गलबतांत तो बसला होता, तें फार वेळपर्यंत तुफानांत सांपडून शेवटीं समुद्रांत बुडून गेलें. हा दाखला मनांत ठेवून तूं वर्तणूक कर. आपल्या बापास मातक्यानें भेटून

त्यामागे त्याच्या सिंहासनावर बसणें, ह्याविषयींच्या सर्व आशांचा आतां शेवट झाला. परंतु ह्या हानीविषयीं फारसा खेद करूं नको. कारण उत्कृष्ट राज्य व अखंडित सौख्य ह्यातें देणारी अशी एक देवता तुला मिळाली आहे. ” असें बोलिल्यावर, युलिसेस राजास आपल्यापासून जें सौख्य प्राप्त झालें, तें वर्णन करण्याविषयीं क्यारिबडिसोदेवतेनें आपलें सर्व वाक्पांडित्य खर्च केलें. पालीफेमस् नामें सैक्राप राक्षस हाता, त्याच्या गुहेंत तो गेला; तसेंच लेस-त्रिगन् लोकांचा राजा अन्तिफेतेस् ह्याच्या देशांत तो गेला, हें तिनें सांगितलें. सूर्याची कन्या नामें सरस हिच्या द्वीपांत त्याचें वर्तमान काय घडलें, तसें सिला आणि क्यारिबडिस, ह्यांच्या मधील मार्गामध्ये त्याला कोणतीं संकटें प्राप्त झालीं, तीं तिनें निवेदन केलीं. आणि तिजपासून तो गेल्यावर नेप्च्यून (वरुण) ह्यानें त्याच्या नाशार्थ वादळ उपत्न केलें, त्याचें तिनें वर्णन केलें. आणि फिएशन् ह्याच्या द्वीपांत तो जाऊन पोचला, ही गोष्ट गुप्त ठेऊन, तो त्या वादळांतच मरण पावला, हें तिनें व्यंगोक्तीनें सूचविलें. क्यारिबडिसोदेवतेचें औदार्य पाहून त्याविषयीं विचार नकरितां तेलमेकस् ह्यास पूर्वी एकाएकीं आनंद झाला होता; परंतु तिचें मनोगत दुष्ट आहे, व मेन्तर ह्यानें अनुकताच जो उपदेश केला, तो शाहाणपणाचा आहे, असें आतां त्याचा ध्यानांत आल्यावरून, तो थोडक्याच शब्दांनीं उत्तर करितो, “ हे देवते, हें माझे दुःख स्वभाव सिद्ध आहे ह्याची क्षमाकर; ह्यापुढें मला सुख झालें तर होईल, परंतु तूर्त माझ्या ल्हय्यास दुःखाखेरीज दुसरें कांहीं समजत नाहीं. माझ्या बापाचें स्मरण करून मला थोडेसे अश्रु सोडण्याची मोकळीक दे; कांकीं त्यांस तो फार योग्य आहे, हें त्याच्या पुत्रापेक्षां तुलाच चांगलें समजत आहे. ” आतां

आणखी आग्रह करून आपल्यास कांहीं उपयोग व्हावयाचा नाही. असें जाणून कथालिप्सोदेवतेनें तेलमेकसू ह्याज संगतीं शोक करण्याचें ढोंग दाखऊन युलिसेसू राजाच्या कर्मगतीविषयीं ती खेद करूं लागली; परंतु जेणें करून त्याची प्रीति संपादन होईल, असल्या उपायांचें पूर्ण ज्ञान व्हावें झणोन गलबत फुटलें कसें, व ह्या समुद्रतीरावर तुझी आलां कसे, ह्याविषयींचा सविस्तर मजकूर तिनें त्यास विचारिला. त्यावर तेलमेकसू बोलिला कीं, माझ्या विपत्तींची गोष्ट फार लांब आहे. ” तेव्हां कथालिप्सोदेवता झणाली कीं, “ लांब असली तरी तीं ऐकण्याविषयीं मी फार उत्कंठित झालें आहे; ह्यास्तव विलंब नकरितां ती मला सांग. ” तेलमेकसू ह्यानें बहुत वेळां नकारिलें; परंतु ती विनवणीकरितां राहीना झणोन तो शेवटीं कबूल झाला.

“ द्रायनगरापासून जे राजे परत आले, त्यांजपार्शी बापाचा शोध करण्याकरितां इथाका एथून मी निघालों. तेव्हां माझी आई नामें पेनीलोपे हिला वरू इच्छिणारांस, मी गेलों हें पाहून आश्चर्य वाटलें; कारण ते कृत्रिमी आहेत, हें मला माहित होतें झणोन त्यांपासून मी आपलें कार्य गुप्त ठेविलें. पैलस एथे नेस्तर ह्याची भेट झाली, आणि मेनिलास ह्याणें लालिडीमन एथें ममतेनें मला भेट दिली; परंतु त्या दोघांतून एकासही माझा बाप जीवंत आहे कीं मेला हें ठाऊक नव्हतें. शेवटीं नेहमीं दुग्धा व संशय हे मला सहन होईनात, झणोन मी सिसिली येथें जाण्याचा निश्चय केला; कारण कीं, उलदा वारा लागल्यामुळें माझ्या बापाचें जहाज तेथें धकावत गेलें असी जनवार्ता होती; परंतु हा माझा सुख दुःखाचा सोबती मेन्तर एथें आहे, त्याचें शहाणपण अशा अविचारी मसलतीच्या आडवें आलें. त्यानें दोहींकडूनही भय आहे असें दाखवून दिलें. तें असें एक-

तर सैक्युप् हणोन भयंकर राक्षस आहेत, ते मनुष्याचें मांस खाऊन चकंदळ करितात, त्यांपासून; दुसरें ईनीथस राजा आणि त्रोजनलोक हे त्या तीरांच्या आसमंतात भागीं भटकत फिरत आहेत, त्यांच्या आरमारापासून तो हणाला कीं, “त्रोजनलोक हे ग्रीक मात्रावर क्रुद्ध झाले आहेत; त्यांतूनही युलिसेस राजावर त्यांचा फारच राग आहे हणोन त्याच्या पुत्राच्या नाश करायस ते हर्ष पावतील. ह्या कारणास्तव तूं इथाका येथें परत जा; तुझ्या बापावर देवाची प्रीती आहे, त्यापेक्षां कदाचित् तो तेथें पूर्वीच परत आला असेल; परंतु जर देवांनीं त्याचा मृत्युच नेमिला असला, आणि तो याउपर इथाका एथें परत यावयाचा नसला, तर तेथें परत जाऊन त्यावरचा सूड घेऊन आपल्या आईची मुक्तता करणें; व भोंवतालच्या प्रजांस आपलें चातुर्य दाखविणें आणि युलिसेस राजा प्रमाणेंच तेलेमेकस हा सिंहासनास योग्य आहे, असें सर्व ग्रीस देशाच्या निदर्शनास आणणें; हें तुला योग्य आहे. हा उपदेश केवळ मूर्तिमान् विचाराच्याच मुखांतील वचन होतें, तथापि मां न्यास नमानितां, माझ्या मनास वाटलें तें करूं लागलों. परंतु माझ्या मित्रांचें प्रेम असें होतें कीं, त्याच्या विचाराच्या विरुद्ध मी आपल्या मूर्ख अहंपणानें सनुद्रांत जावयास निघालों असतां, तोही मजबरोबर जहाजावर चढला. आणि कदाचित् देवांनींही हा अन्याय घडूं दिला असेल, असा कीं, तेणेंकरून जें मला संकट प्राप्त झालें त्यापासून मला शहाणपण मिळारें !

तेलेमेकस भाषण करीत असतां, कथालिप्सोदेवता चित्त देऊन मेन्तर ह्याविषयीं विचार करीत होती, तिला आतां आश्चर्य वाटून ती एका एकीं विरमली. मनुष्यापेक्षां ह्याच्यांत कांहीं विशेष आहे असें तिला वाटलें. आणि तिच्या विचारांचा गोंधळ झाला होता, त्यापासून एक नि-

श्रितार्थ तिच्यानें ठरेना, व हा दुर्ज्ञेय प्राणी जवळ असल्यामुळे तीस शंका व भय उत्पन्न होऊन, तिचें चित्त चंचळ झालें होतें; परंतु मीं गोंधळांत पडलें आहे, हे दृष्टोत्पत्तीस येईल, हास ती फारच भ्याली; हाजकरितां ती तेलेमेकस हास ह्मणाली कीं, “ मला अपूर्व गोष्टी ऐकण्याची इच्छा आहे, ती तृप्त करण्याकरितां तुझे सांगणें चालूंदे ” व्यावरून तेलेमेकस ह्यानें आपली गोष्ट पुढें चालविला.

“ आह्मीं गलबतांत वसून सिसिली द्वीपाकडेस चालिलों; तेव्हां कांहीं वेळपर्यंत वारा अनुकूल होता, परंतु शेवटीं आकाशांत वादळ उत्पन्न होऊन एकाएकीं आह्मावर काळोख पडला. मध्यें मध्यें विजांचा प्रकाश क्षणमात्र पडे, त्यायोगानें दुसरो जहाजें आमच्या दृष्टीस पडलीं, तीं ही त्याच संकटांत सांपडलीं होतीं. नंतर आह्मास खचित समजलें कीं, तीं त्रोजन आरमारपैकींच आहेत. त्यापासून आह्मास इतकें भय होतें कीं, तितकें उथळ जागा, आणि खडक, ह्यांपासून देखिल नव्हते. तरुणपणाच्या जोमामुळे ज्यागोष्टींकडेस लक्ष्यदेऊन पूर्वींच विचार केला नाहीं, ती गोष्ट आतां माझ्या पक्की ध्यानांत आली; परंतु फळ काय? ती वेळ गेली. ह्या भयंकर अवस्थेंत मेन्तर हा केवळ निर्भय, व स्वस्थ दिसला इतकेंच नाहीं, तर तो नेहेमीपेक्षां अधिक प्रसन्नवदन होता. निराश होऊं नको, असें ह्मणून त्यानें मला धीर दिला, आणि जसा तो बोलिला तसें माझ्या अंतःकरणांत अजिंक्य धैर्य उत्पन्न झालें, असें मला भासलें. गलबत चालविणारा मनुष्य भयानें, व धांदलीमुळे आपलें काम करायास असमर्थ झाल्यावरून मेन्तर हाच अगदीं स्वस्थ चित्तानें गलबत चालवीत होता, तेव्हां “ मी त्यास ह्मटलें, हे प्रिय मेन्तर, म्या काय ह्मणोन तुझा उपदेश मानिला नाहीं? ज्या वयांत भविष्य काळाविषयीं

निर्णय करितां येत नसतो, भूतकाळापासून अनुभवजन्य-
 ज्ञान नसतें, आणि विद्यमान काळीं कशी वर्तणूक करावी
 हें हीं कळत नसतें, अशा वयांत मी आपल्याच मतावर भरं-
 वसा ठेविला; तेव्हां ह्यापेशां मोठा अनर्थ मला कोणता प्राप्त
 होणार होता ? जर आपण ह्या वादळांतून वांचलों तर मा-
 झा अतिभयंकर शत्रु मोच, असें समजून मी आपल्यावर
 भरवसा ठेवणार नाहीं, आणि तूं माझा मित्र, असें समजून
 तुजवरच केवळ विश्वास ठेवित जाईन. ” मेन्तर ह्यानें हं-
 सून उत्तर केलें कीं, “ तूं अपराध केलास ह्मणोन तुझी
 निर्भर्त्सना करावी अशी माझी इच्छा नाहीं. ह्या उपर
 दारुण वासना उत्पन्न झाली, तरी तिचें नियमन तुझ्यानें हो-
 ईल इतकें त्याचें ज्ञान तुला झालें तरी मी संतुष्ट आहे. प-
 रंतु, नजाणों संकटाची वेळ निघून गेल्यावर पुनः तुला अ-
 हंभाव प्राप्त हाईल. असो, आतां जे आपण भयनिर्मुक्त
 होतो ते केवळ धैर्याच्या योगानें. संकट प्राप्त होण्याचे पूर्वीं
 तें भयंकर आहे असे मानावें, परंतु प्राप्त झालें ह्मणजे त्यास
 आपण तुच्छ मानावें. ह्याजकरितां सांप्रत तूं युलिसेस
 राजास योग्य आहेस, असें दाखीव. आणि जीं संकटे तु-
 ला प्राप्त झालीं आहेत, त्या सर्वांच्यानींही डगमगणार नाहीं,
 अशी अंतःकरणाची वृत्ति ठेव. ” मेन्तर ह्याच्या मनाची
 थोरवी व सरळभाव पाहून मला फार संतोष झाला. आ-
 णि त्यानें ज्या युक्तीकरून आमची सुटका केली, तिणेंकरून
 मला जें आश्चर्य व आनंद झाला, तो ब्रह्मांडांत माईना.
 ती युक्ति अशी; जेव्हां ठगें वितळलीं, आणि त्रोजन लो-
 क अगदीं जवळ होतें, त्यांच्या दृष्टीस आली प्रकाशाच्या
 योगानें थोडक्याच पळांत पडणार असा प्रसंग आला; इत-
 क्यांत त्यानें जाणिलें कीं, त्यांच्या जहाजापैकी एक जहा-
 ज बहुतकरून आमच्या जहाजासारखें होतें; विशेष मिळून

इतकाच कीं; त्या जहाजाचें वरांम फुलांच्या माळांनीं शृंगारिलें होतें; तेंच जहाज तुफानाचा गर्दीत इतर अरमारापासून दूर झालें होतें; असें पाहून त्यांनीं लागलेंच आमच्या जहाजाच्या वरामावर तशाच फुलांचा माळा घातल्या; आणि त्रोजन लोकांचीं बंधनें ज्या रंगाचीं होती त्याच रंगाच्या बंधनांनीं त्या स्वतां बांधिल्या. अणखीं वल्हीं मारणारे ह्यांस आपापल्या जागेवर लवून बसवेल तितकें बसायास त्यानें आज्ञा केली; कारण कीं, तसें केल्यानें आह्मी ग्रीक आहों, असें आमच्या शत्रूस समजूनये. ह्या रितीनें त्रोजन लोकांच्या अरमारामधून तो चालिला. तेव्हां त्यांचें जें गलबत चुकलें होतें, तेंच हें, असें समजून आह्मी जवळून चाललों असतां ते त्रोजन लोक आनंदानें जयजयकार करूं लागले. केव्हा केव्हां आमचें जहाज त्यांचा जहाजा बरोबरच लोटत जाई; परंतु शेवटीं आह्वास मार्गे रखडाय्याचा इलाज सांपडला; आणि वाऱ्याच्या झपाट्यासरसे ते आफ्रिकाखंडाकडेस ढकलत गेले; तो इकडे आह्मी वल्हीं मारण्याची मेहनत केली; आणि सिसिली द्वीपाचें तीर जवळच होतें, तेथें जाऊन लागण्याविषयीं फारच झटलों. हा आमचा प्रयत्न तर सिद्धीस गेला; परंतु जें अरमार टाळण्याकरितां मेहनत केली, त्या अरमाराप्रमाणेंच आह्मी जें बंदर शोधून काढिलें तें भयंकर होतें. कारण कीं, त्राय नगरांतून पळून गेलेले लोक आह्मी येथें पाहिले ते असेतेस् राजाच्या अमला खालीं येऊन राहिले होते; कारण असेतेस् राजा स्वतः त्रोजन वंशाचा होता. आह्मी तीरावर उतरतांच, तेथील लोकांनीं तर्क केला कीं, आह्मावर छापाघालायाकरितां हत्यारबंद होऊन आलेले हे ह्यांच द्वीपाच्या इतर भागांत राहाणारे असावे; किंवा हें परचक्र येऊन त्यानें आमच्या मुलखावर हल्ला केला असा-

वा; असें समजून त्यांनीं प्रथम क्रोधाच्या आवेशासरसें आम-
चें जहाज जाळून टाकिलें, आणि आमच्या सर्व सोबत्यांची
कतल केऱी. मी आणि मेन्तर ह्यांस असेस्तेस् राजाच्या
स्वाधीन करावें; व आमचा मतलब काय होता, व आह्मी
आलों कोठून हे आह्मी आपल्या तोंडानें राजास सांगावें, ह्म-
णोन आह्मां उभयतांस मात्र जीवंत ठेविलें. आमच्या मु-
सक्या बांधिल्या होत्या, तसेच आह्मी नगरांत गेलों. आ-
ह्मी ग्रीक आहों असें समजलें ह्मणजे तत्क्षणींच आह्मास
ठारमारून दुष्ट लोकांस तमाशा दाखविला जाईल, इतकेंच
आमची शिक्षा महकूब ठेविल्याचें फळ होईल, असें आह्मा-
स वाटलें.

“ नंतर आह्मास असेस्तेस राजाच्या पुढें नेलें. तेव्हां
तो राजा हातांत सुवर्णाचा दंड धारण करून आपल्या प्रजे-
चे न्याय निवडीत बसला होता. देवकार्यार्थ यज्ञ करणाऱ्यांस
सहाय करण्याविषयी तो सिद्धता करीत होता. त्यानें
आमच्या देशाचें नांव आणि आमचें जलप्रवास करण्याचें
कारण आह्मास कठोर शब्दांनीं विचारिलें. त्यावर मेन्तर
ह्यानें लागलेच उत्तर केलें कीं, ‘ थोरला हेरुपीरिया देश
ह्याच्या तीरापासून आह्मी आलों; तेथून आमचा देश जव-
ळच आहे. ह्यारीतीनें, आह्मी ग्रीक आहों, असें कबूल हो-
ण्याचा प्रसंग त्यानें टाळिला. परंतु असेस्तेस् राजानें
आमचा अणखी कांहीं मजकूर ऐकून नघेतां, हे परदेशस्थ
आहेत व ह्यांनीं कांहीं दुष्ट मसलत योजिली आहे, ती छप-
विण्याच्या मतलबांत हे आहेत; असा सिद्धांत करून, जव-
ळच्या रानांत त्याचीं गुरें होतीं, तेथें त्यांच्या संरक्षकांच्या
हताखालीं राहून गुलामांप्रमाणें चाकरी करण्याकरितां ह्यांस
पाठऊन द्यावें, असा त्यानें हुकूम केला. अशा प्रतिबंधानें
रहाणें, त्यापेक्षां मला मरणें बरें वाटलें; तेव्हां मीं मोठ्यानें

ओरडून बोलिलों, “ हे राजा, आमची अप्रतिष्ठा करशील त्यापेक्षां आह्मास मरणाची शिक्षा देशील तर बरी ! पहा पहा. इथाका द्वीपाचा राजा जो चतुर युलिसेस् त्याच्या पुत्र मी तेलेमेकस आहे. प्रत्येक समुद्रतोरिं मी आपल्या बापाच्या शोधार्थ जाणार आहे; परंतु असा शोध करीत फिरत असतां, जर माझा यत्न सिद्धीस, जाऊं दिला नाहीं; तसेंच म्यां कधीं स्वदेशास जाऊं नये आणि इतःपर दासपणांतच दिवस काढावे, दुसरी गती नाहीं असें जर झालें; तर मला ठार मारून जें ओझे मला उचलत नाहीं त्यापासून माझी सुटका कर, हें भाषण ऐकून ती मंडळी संतप्त झाली. आणि युलिसेस् राजाच्या दुष्ट कपट बुद्धीच्या योगानें त्रायनगराचा विध्वंस झाला, त्याच्या पुत्रास अवश्य ठार मारिलें पाहिजे, असें त्यांनीं लागलेंच झटलें. असेस्तेस् राजानें मजकडे वळून आठ्यानें ओरडून झटलें कीं “ हे युलिसेस् राजाचा पुत्रा, तुझ्या बापानें त्रोजन लोकांच्या पितरांकडून आखिरन् नामें नरकनदीचे कांठभरून टाकिले, त्यांना तुझे रक्त अर्पण करण्याविषयीं मला नकार करवत नाहीं; तर तुला मेलेंच पाहिजे, व तुझा वाटाड्याही तुजबराबर मरेल. ” असें राजा बोलिला; इतक्यांत, एक्या वृद्ध मनुष्यानें आनखिसेस् ह्याच्या कबरेवर आमचें अर्पण करावें असें राजास सुचविलें. तो मनुष्य बोलिला कीं, त्यावीराचा आत्मा ह्यांच्या रक्तानें तृप्त होईल; आणि त्याचा पुत्र जो हमान् ईनियस ह्यास अशा बळिदानाविषयीं कळेल, तेव्हां त्याचें स्वतांचें जें मुख्यप्रीतिपात्र आनखिसेस् ह्याविषयीं तुझी आस्थापूर्वक प्रीति पाहून त्यास ही आनंद होईल. ” हा विचार मान्य होऊन त्याची वाहवा झाली, आणि लागलाच तें कार्य करायास आरंभ केला. तो असा; आनखिसेस् ह्याच्या कबरीपार्शीं आह्मास नेलें, तेथें दोन स्थंडि-

लें सिद्ध करून ठेविलीं होतीं. पवित्र अग्नि प्रज्वलित केला आणि यज्ञसंबंधी सुरी आमचा पुढें आणून ठेविली. फुलांच्या माळा घालून त्यांनीं आह्लास यज्ञ पशुप्रमाणें शृंगारिलें. त्याकाळीं कळकळीच्या जोरापुढें दयेची रदवदली चालेनासी झाली. अशा भयंकर प्रसंगीं निर्भय अवस्थेंत जसी स्वस्थता असतें, त्यारीतीनें, मेन्तर हा माझे बोलणें राजानें ऐकिलेंच पाहिजे असें ह्मणोन ह्याप्रमाणें त्यास बोलता झाला, ' हे असेस्तेस् राजा, तेलेमेकस हा अद्यापि बाळ आहे, आणि त्यानें त्रोजन लोकांवर कधीं शस्त्र धरिलें नाहीं. त्याच्या विपत्ति पाहून जर तुझ्या त्दयांत दया उत्पन्न होत नाहीं; तर तुझ्या स्वतांच्याच संकटाविषयीं तुझे अंतःकरण जागृत होऊंदे. देवांची इच्छा काय आहे, ती शकुनवास्तु समजते, ते शकुन पाहाण्याविषयीं मी कुशळ झालों आहे; त्या योगानें मला भविष्य समजलें आहे; कीं तीन दिवसांच्या आंत पर्वतांकडून पाण्याचा लोंढ्याप्रमाणें रानटी लोकांचा एक समुदाय तुझे नगर लुटण्याकरितां तुजवर तुटून पडेल, आणि तुझा देश उद्धस्त करून टाकील. ह्याजकरितां त्या ओघास मार्गें फिरविण्याविषयीं त्वरा कर; तुझ्या लोकांस हत्यारबंद कर; भेदानांत जें जें किंमतदार असेल तें तें नगरच्या तटाआंत आणून त्याचें संरक्षण कर. परंतु तीन दिवसांनंतर माझे भविष्य खोटें असें दिसून आलें तर, ह्या वेदीवर आमचें रक्त पडो; पण सांगितल्याप्रमाणें होऊन तें खरें ठरलें तर हे राजा, ज्यानीं तुझा जीव वांचविला, त्यांचा जीव घेणें योग्य नाहीं, ह्या गोष्टीचें तूं स्मरण ठेव. ' हें भाषण अनुमानानें भीत भीत केलें असें नाहीं, तर कांहीं एकाच्या विद्येचा भरवशावर केलें; तें ऐकून राजास आश्चर्य वाटून तो ह्मणतो, " हे परदेशीय मनुष्या, देवांनीं तुला संपत्तीचा वाटा थोडाच दिला आहे; पण चातुर्याच्या अमोलिक

भांडारांकडून तुला श्रीमान् केले आहे. ” मग त्यानें तो बळी देण्याचा समारंभ तक्रूर ठेवायास हुकूम करून, तत्क्षणींच मेन्तर ह्यानें भाकित केलेल्या परचक्राचें निवारण करण्याची तयारी केली. हें वर्तमान ऐकून बायका ह्यातारे आणि पोरें ही भयाभीत होऊन रडूं लागलीं; आणि त्यांचें समुदाय चोहींकडून येऊन त्यांची नगराभोंवतीं दाटी झाली, मेंढरें व गुरें ह्यांचे कपळ कुरणांतून इतके आले कीं, त्यांस उघड्या रस्त्यांत उभें करणें प्राप्त झालें. माणसांच्या झुंडी एकमेकांवर पडून मोठमोठ्यानें शंखध्वनी होऊ लागले. आणि परकीय असला तरी तो मित्र आहे, अशी भ्रांति पडूं लागली. आपण कोठें जात आहों, हें त्यांस समजत नव्हतें. तथापि मोठ्या उत्कंठें पुढें रेंदित रेंदित चालिलें. नगरांत जे प्रमुख लोक होते, त्यांस बरीक आपण इतरापेक्षां शहाणे आहों असें वाटलें; आणि मेन्तर हा ढोंगी आहे, व ह्यानें आजचें मरण उद्यांवर लोटण्याकरितां अशी गपठोकिली, असें ते मानूं लागले. आणि तिसरा दिवस प्राप्त झाला तरी ते आपल्या शहाणपणाची आपणच स्तुतीकरीत होते, इतक्यांत दिवस मावळण्याच्यापूर्वीं जवळील पर्वताचा उतरणीवर एक धुरळ्याचा ढग दिसण्यांत आला, नंतर हत्यारबंद रानटी लोकांचा एक अति मोठा समुदाय लागलाच दिसूं लागला. हे हिमेरियन् व दुसरे जंगली लोक होते; ते नेब्रोडियन नामक पर्वत आणि अग्रागास ह्याचें शिखर येथें राहत असत; हे प्रदेश असे होते कीं, उन्हाळ्यांतील वाऱ्यांकडून ही तेथील थंडीचा कडाखा कमी होत नव्हता. मेन्तर ह्याचें भविष्य ज्यानीं तुच्छ मानिलें होतें, त्यांनीं आतां गुरें ढोरें व दास गमाविले; अशी त्यांस शिक्षा झाली. मेन्तर ह्यास राजानें ह्मटलें कीं, “तुली ग्रीक आहां असें मीं ह्या पुढें मानणार नाहीं; कारण तुली आतां माझे शत्रू नव्हा तर मित्र आहां; आणि आमची

मुक्ता करण्याकरितां निश्चयें देवांना कर्तव्य विलंब; ते-
व्हां तुझ्या चातुर्याचा तर मला अनुभव आला, तसाच तुझा
पराक्रमाचाही येईल अशी आशा आहे; ह्याजकरितां मला
सहाय करण्यास विलंब करूनको. ”

ह्यावेळीं मेन्तर ह्याचा डोळ्यांत असें काहीं दिसूं ला-
गलें कीं, तेणेंकरून उग्रमनुष्यास धास्ती उत्पन्न व्हावी, व
गर्विष्ठास भय वाटावें; त्यानें ढाल, व शिरस्त्राण घेतलें; त-
र्वार बांधिली, आणि हातांत भाला घेतला. त्यानें असेस्ते-
स् राजाचें सैन्य युद्धार्थ सिद्ध केलें, आणि आपण त्याचा
सरदार होऊन शत्रूवर चाल केली. असेस्तेस् राजाहि
अजून मोठा धैर्यवान् होता; परंतु त्याचें शरीर वृद्धपणामुळें
अशक्त झालें होतें, ह्मणोन मेन्तर ह्याच्या पायांशीं पायदे-
ऊन त्याच्यानें चालवलें नाहीं, तरी तो त्याच्या मार्गें कांहीं
अंतरानें चालिला होता. मी मेन्तर ह्याचा शरीरा जव-
ळ जवळ जाऊन पोंचलों; परंतु त्याच्या पराक्रमाजवळ पों-
चलो नाहीं. युद्धांत, त्याचे उरस्त्राण मिनर्वा देवीची ई-
जिस् नामक दिव्यढाल आहे ती प्रमाणें घोर भासलें, आणि
ध्याची तरवार ही आपल्यास ईशारत असें ह्मणोन तिच्याक-
डे लक्ष्य ठेऊन काळ ही एक्या रांगेंतून दुसऱ्या रांगेंत अ-
सा मेन्तर ह्याच्या मागून चालिला. जसा हिमालय ये-
शील सिंह जो क्षुधेमुळें फारच क्रूर झाला तो कळपांत घुस-
तो, व मेंढरांस अप्रतिहतपणें मारून विदारण करून टाकि-
तो, त्याकाळीं मेंढपाळ आपल्या मेंढरांचें रक्षण करणें सो-
डून आपला बचाव करण्याकरितां भयानें, व धास्तीनें पळून
जातात.

त्या रानटी लोकांस, आपण नगरावर छापा घालूं,
असें वाटलें होतें; परंतु त्यांजवरच छापा पडून त्यांची दा-
णादाण झाली. असेस्तेस् राजाच्या प्रजेस मेन्तर ह्याचें

उदाहरण, आणि शब्द, ह्यांच्यायोगें अवसान घेऊन त्यांनीं इतकें सामर्थ्य दाखविलें, कीं, आपल्या पार्शीं तितकें आहे हें त्यांस ठाऊक नव्हतें. त्या परचक्राचा सरदार राजपुत्र होता, तो माझ्या हतानें पडला; आह्मा उभयतांचीं वयें सम-समान होतीं, परंतु मजपेक्षां तो शरीरानें धिप्पाड होता. कांकीं, त्या जंगली लोकांची उत्पत्ति राक्षस कुळापासून आहे. त्या कुळाचे आणि सैकुण्प ह्यांचे मूळ उत्पत्तिस्थान एकच आहे. मी दुर्बळ शत्रु आहे असें समजोन त्यानें माझी अवगणना केली असें मीं जाणिलें; परंतु त्याची क्रूरवर्तणूक, आणि बळाधिकता ह्यांस नमानितां, त्याचा छातींत मी आपला भाला खुपसला; तो ओत खोल गेला, त्यामुळें तो राजपुत्र रक्ताचे पूर ओकून मरण पावला. परंतु तो पडला तेव्हां त्याच्या भारानें मी दडपून मरेन असें मला भय प्राप्त झालें. त्याचा कवचाचा जो शब्द झाला, त्याचा प्रतिध्वनि दूरच्या पर्वतांत उठला त्याच्या शरीरावर जे कवच इत्यादि उंच मोलाचें पदार्थ होते ते काढून घेऊन मी असेस्तेस् राजाचा शोध करावा ह्मणोन मार्गें फिरलों. इकडे मेन्तर ह्यानें शत्रूची पुरती दाणादाण करून आडवें येण्याचा ज्यांचा राख दिसला, त्यांचे तुकडे तुकडे करून, जे पळत सुटले, त्यांचीं त्यानें अरण्यापर्यंत पाठलाग केली. ह्या विजयाविषयीं पूर्वीं सर्व निराश झाले होते, तो प्राप्त झाला, त्यांवरून ह्या देवांचा भ्रमपात्र, व ह्याच्या शरीरांत ईश्वरी भ्ररणा होऊन हा श्रेष्ठत्व पावला आहे, असें मेन्तर ह्यास सर्व मानूं लागले; आणि असेस्तेस् राजानें, आपलें संरक्षण केलें ह्मणोन कृतज्ञ होऊन, आह्मास सांगितलें कीं, जर इनिघस ह्याचें अरमार सिसिली द्वीपास परत आलें, तर मग तुमचा सांभाळ करणें माझा हातीं राहणार नाहीं; ह्यास्तव आह्मी स्वदेशास परत जावें ह्मणोन आह्मास एक

गलबतें दिलें. आणि नानाप्रकारच्या बहुत देणग्या देऊन प्राप्त होणाऱ्या संकटाची टाळणी करायास हाच एक उपाय आहे, असें समजून, आह्मी लौकर निघून जावें, असा त्याचा आग्रह पडला. परंतु तो राजा, सुकाणूवाला व वल्हीं मारणारे हे, आपल्या प्रजेपैकीं देईना, कारण, त्यांस ग्रीक देशाच्या तीरावर पाठवायाविषयीं त्याला भरंवसा पटेना ह्मणोन तसें करायास तो राजी नव्हता; परंतु कांहीं फिनिशियादेशचे व्यापारी ह्यांस त्यानें गलबतावर पाठविलें. ते लोक व्यापार संबंधाचें असतात; आणि सर्व बंदरीं उदीम करितात, ह्मणोन त्यांस भय नसतें. ह्या लोकांनीं आह्मास इथाका द्वीपाच्या तीरावर उतरून देऊन असेस्तेसू राजाचे गलबत घेऊन परत यावें असें होतें; परंतु मनुष्यांच्या विचारांचा देव खेळ करीत असतात, त्यांनीं आह्मास दुसऱ्याच संकटांत घातलें.

